

Asia: Valokuvaajan oikeudet

Annettu: 11.9.1996

Tekijänoikeusneuvoston lausunto valokuvaajan oikeuksista.

Selostus asiasta

Valokuvaaja A on 27.2.1996 päivätyllä kirjeellä pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa siitä, missä laajuudessa museot voivat hyödyntää hänen ottamiaan valokuvia, jotka on talletettu museoiden arkistoihin.

Hakija kertoo valokuvanneensa eri museoille ja myyneensä niille kuvien kopioita. Negatiiveja on lisäksi tallennettu museoiden arkistoihin. Hakija korostaa, ettei ole olemassa sopimuksia, joilla hän olisi luovuttanut negatiivit museoiden omistukseen. Myöskään kuvien käyttöoikeuksista ei ole tehty erityistä sopimusta. Hakija kuitenkin katsoo, että museoilla on oikeus käyttää kuvia omiin tarkoituksiinsa. Ongelmaksi on muodostunut se, että museot ovat ruvenneet myöntämään julkaisuoikeuksia hakijan ottamiin kuviin.

Kysymykset: Kenellä on julkaisuoikeus hakijan ottamiin kuviin? Onko museoilla oikeus välittää kuvia muiden julkaistavaksi ilman, että hakija saa korvauksen? Kenellä on oikeus kopioida negatiiveja? Hakija toteaa, että hän ei hyväksy sitä, että museot tekevät kuvista raakakopioita asiakkaille annettaviksi. Onko valokuvaajan nimi mainittava, kun kuva julkaistaan?

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeussuoja

Tekijänoikeuslain (404/61) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Säännöksessä mainitaan esimerkkinä suojatuista teoksista muun muassa kirjallinen esitys ja valokuvateos. Valokuvat, jotka eivät yllä teostasoon, saavat tekijänoikeuslain 49 a §:n mukaista suojaa.

Teostasoon yltävän valokuvan tulee olla itsenäinen ja omaperäinen. Teostasoa arvioitaessa on tarkasteltava valokuvan ilmenemismuotoa kokonaisuudessaan. Valokuvateosten teostason on katsottu asettuvan verraten korkealle.

Tekijälle kuuluvista taloudellisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 2 §:ssä. Sen mukaan tekijänoikeus tuottaa tietyin tekijänoikeuslain 2 luvussa mainituin rajoituksin yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin muuttamattomana tai muutettuna.

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 3 §:ssä. Sen mukaan tekijän nimi on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappaleita tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Lisäksi säännöksessä kielletään teoksen muuttaminen tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa loukkaavalla tavalla tai teoksen saattaminen yleisön saataviin sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

Tekijänoikeus syntyy aina teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle. Tekijä voi kuitenkin luovuttaa oikeutensa kokonaan tai osittain. Tekijänoikeuden luovutusta koskevat yleiset säännökset ovat tekijänoikeuslain 27—29 §:ssä. Taloudelliset oikeutensa tekijä voi luovuttaa kokonaan tai osittain. Moraalisista oikeuksistaan tekijä voi 3 §:n 3 momentin mukaan luopua vain, jos kysymyksessä on laadultaan ja laajuudeltaan rajoitettu teoksen käyttäminen.

Tekijänoikeuslain 27 §:n 2 momentissa todetaan, että teoskappaleen luovutukseen ei sisälly tekijänoikeuden luovutusta. Samassa momentissa on myös valokuvien kohdalla sovellettavaksi tuleva säännös tilauksesta tehdystä muotokuvasta. Tällaiseen tilauksesta tehtyyn muotokuvaan tekijä ei saa käyttää oikeuttaan ilman tilaajan tai tämän perillisten suostumusta.

Jos tekijä on luovuttanut tekijänoikeutensa toiselle, luovutuksensaaja ei saa 28 §:n mukaan muuttaa teosta eikä luovuttaa oikeutta edelleen, ellei siitä ole nimenomaisesti sovittu. Liikkeelle kuuluvan oikeuden saa luovuttaa liikkeen luovutuksen yhteydessä, jolloin luovuttaja jää edelleen vastuuseen sopimuksen täyttämisestä.

Oikeus valokuvaan tai valokuvan tekijänoikeus suojaa valokuvaa sellaisenaan muttei esimerkiksi valokuvan kohdetta, ideaa tai aihetta. Kuka tahansa saa siten ottaa valokuvan samasta kohteesta ja esimerkiksi samasta kuvakulmasta ja samassa valaistuksessa kuin toinen valokuvaaja. Sen sijaan valokuvaajan ottamasta valokuvasta ei saa valmistaa kappaletta tai näyttää sitä julkisesti ilman valokuvaajan suostumusta, koska tekijänoikeuslain 2 ja 49 a §:n mukaan valokuvan kappaleen valmistaminen ja sen julkinen näyttäminen kuuluvat valokuvaajan yksinoikeuden piiriin. Kun valokuvan kappale on tekijän suostumuksella myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu taikka julkaistu, sitä saadaan näyttää julkisesti.

Valokuvaamalla tehtyä muotokuvaan koskee lain 40 c §:n erityissäännös, jota sovelletaan 49 a §:n 3 momentin viittaussäännöksen perusteella myös teostasoon yltämättömiin valokuviin. Säännöksen mukaan valokuvaamalla valmistetun muotokuvan tilaajalla on, vaikka valokuvaaja on pidättänyt itselleen oikeuden teokseen, oikeus antaa lupa muotokuvan ottamiseen sanomalehteen, aikakauskirjaan tai elämäkerralliseen kirjoitukseen, jollei valokuvaaja erikseen ole pidättänyt oikeutta kieltää sitä. Säännöstä sovelletaan lain 27 §:n 2 momentin sijasta erikoissäännöksenä tilattuihin muotokuviin, jotka ovat valokuvia.

Tekijänoikeus on tekijänoikeuslain 43 §:n 1 momentin mukaan voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän kuolinvuodesta.

Muiden valokuvien kuin valokuvateosten suoja

Teostasoon yltävien valokuvien lisäksi tekijänoikeuslaissa suojataan muita valokuvia tekijänoikeussuojaa heikommalla suojalla. Lain 49 a §:n 1 momentin mukaan valokuvaajalla on yksinomainen oikeus määrätä valokuvasta, muuttamattomana tai muutettuna, valmistamalla siitä kappaleita sekä näyttämällä sitä julkisesti. Valokuvaajalta puuttuu sen sijaan yksinoikeus levittää kuvia, millä tarkoitetaan yksinoikeutta luvallisesti valmistettujen valokuvan kappaleiden myymiseen, lainaamiseen tai vuokraamiseen. Lain 49 a §:n 3 momentin viittaussäännösten perusteella tiettyjä tekijänoikeuslain säännöksiä sovelletaan myös valokuviin, jotka eivät yllä teostasoon. Säännöksessä korostetaan lisäksi, että jos valokuva on tekijänoikeuden kohteena, voidaan siihen oikeuteen nojata.

Teostasoon yltävien ja lain 49 a §:n mukaisten muiden valokuvien suoja eroaa lähinnä suoja-ajan pituuden ja sen laskemistavan suhteen. Oikeus valokuvaan on voimassa, kunnes 50 vuotta on kulunut sen vuoden päättymisestä, jona kuva valmistettiin. Sen sijaan valokuvateokset saavat suojaa tekijänoikeuden yleisen 70 vuoden suoja-ajan mukaisesti. Toinen merkittävä ero on, että muiden valokuvien kuin valokuvateosten suoja ei ulotu valokuvien levittämiseen.

Tekijänoikeuslain 49 a §:n 1 momentissa tarkoitettun oikeuden luovutusta koskevat niin ikään samat säännökset kuin tekijänoikeuden luovutusta.

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt valokuvien suojaa muun muassa lausunnoissaan 1987:13, 1988:3, 1988:4, 1989:5, 1990:17, 1991:6, 1991:12, 1993:11, 1994:1 ja 1996:7.

Toimeksiantosuhteessa valmistettu valokuvateos tai valokuva

Tekijänoikeuslain mukaiset oikeudet valokuvateokseen syntyvät tekijälle ja 49 a §:ssä tarkoitettuun valokuvaan valokuvaajalle. Tekijänä tai valokuvaajana voi olla vain luonnollinen henkilö, joka voi kuitenkin luovuttaa taloudelliset oikeutensa myös juridiselle henkilölle.

Tekijänoikeuslain 27 §:n 1 momentin mukaan tekijänoikeus ja oikeus valokuvaan voidaan 3 §:n säännöksistä johtuvin rajoituksin luovuttaa kokonaan tai osittain. Sopimus voi olla kirjallinen, suullinen tai konkludenttinen, joista kirjallinen sopimus on suositeltavin muoto. Myös toimeksiantosuhteessa olisi suotavaa sopia oikeuksien siirtymisestä kirjallisesti ennen työhön ryhtymistä.

Yleisten sopimusoikeudellisten sääntöjen lisäksi sopimuksissa tulee noudattaa tekijänoikeuslain 27—29 §:n säännöksiä oikeuden luovutuksesta. Jollei toimeksiantosuhteessa tehdyn teoksen tai valokuvan oikeuksien siirtymisestä ole nimenomaisesti sovittu, joudutaan tapauskohtaisesti harkitsemaan, ovatko oikeudet siirtyneet mahdollisesti kokonaan tai osittain toimeksiantajalle. Tällöin on kiinnitettävä huomiota toimeksiantosuhteen tarkoitukseen ja siinä suoritettavien

tehtävien sisältöön, teoksen tai valokuvan tavanomaiseen käyttötapaan toimeksiantajan toimialalla ja alalla vallitsevaan vakiintuneeseen käytäntöön oikeuksien siirtymisessä.

Vastaukset hakijan esittämiin kysymyksiin

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että se voi esittää vain sopimussuhteita koskevia yleisiä periaatteita. Konkreettisten sopimusten tulkitseminen ei kuulu tekijänoikeusneuvoston toimivaltaan.

Lausuntopyynnöstä ei käy ilmi, onko hakija valokuvannut museoille toimeksiantosopimuksen perusteella vai onko hän tarjonnut valokuvia museoille ostettavaksi. Myöskään negatiivien luovutuksen oikeudellinen luonne ei käy ilmi lausuntopyynnöstä. Hakija kuitenkin korostaa, että hän ei ole luovuttanut negatiivien omistusoikeutta museoille.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että jos hakija ottaa valokuvia museoilta saamansa toimeksiannon perusteella, museoiden käyttöoikeus kuviin määräytyy ensisijaisesti tehtyjen sopimusten perusteella. Valokuvateoksia tai muita valokuvia koskeva oikeus syntyy valokuvaajalle, mutta tehdyn sopimuksen perusteella tämä oikeus voi siirtyä toimeksiantajalle sovitussa laajuudessa. Toimeksiantaja saa siten teokseen tai valokuvaan sopimussuhteen ehtojen mukaisen käyttöoikeuden.

Jollei toimeksiantosuhteessa tehdyn valokuvan oikeuksien siirtymisestä ole nimenomaisesti sovittu, joudutaan toimeksiantosuhdetta tulkitseamalla selvittämään, ovatko oikeudet siirtyneet ja missä laajuudessa ne ovat siirtyneet toimeksiantajalle. Tällöin on kiinnitettävä huomiota toimeksiantosuhteen tarkoitukseen ja siinä suoritettavien työtehtävien sisältöön, valokuvan tavanomaiseen käyttötapaan toimeksiantajan toimialalla ja alalla vallitsevaan vakiintuneeseen käytäntöön oikeuksien siirtymisessä. Museon ollessa toimeksiantajana on ratkaistava kysymys siitä, onko julkaisuutoiminnan katsottava kuuluvan museon toimialaan.

Jos hakija on tarjonnut ilman toimeksiantosopimusta ottamiaan valokuvia museoille ostettavaksi, tekijänoikeuslain 27 §:n 2 momentin mukaan tekijänoikeus tai 49 a §:n mukainen oikeus ei siirry valokuvien kappaleiden mukana, ellei toisin ole sovittu. Jos tekijänoikeuden siirtymisestä on sovittu osapuolten välillä, tekijänoikeuden tai valokuvaoikeuden luovutuksensaaja ei saa tekijänoikeuslain 28 §:n mukaan kuitenkaan muuttaa teosta eikä luovuttaa oikeutta toiselle, ellei toisin ole nimenomaisesti sovittu.

Museolla, joka on saanut valokuvateoksen tai muun valokuvan haltuunsa, ei ole oikeudenhaltijan suostumuksetta oikeutta myöntää toiselle valokuvaan käyttö- tai muita oikeuksia, ellei tällaisesta luvan myöntämisestä ole nimenomaisesti sovittu. Kuvien välittäminen muiden julkaistavaksi voi siten tapahtua vain sillä edellytyksellä, että tällaisesta julkaisuoikeuksien välittämisestä on nimenomaisesti sovittu valokuvaajan ja museon välillä. Julkaisu- tai muusta käyttöoikeudesta maksettava korvaus tulee valokuvaajan hyväksi.

Tekijänoikeuslain 3 §:n mukaan, jota sovelletaan 49 a §:n 2 momentin viittauksen mukaisesti myös teostasoon yltämättömiin valokuviin, tekijä on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti silloin, kun

teoksesta valmistetaan kappale tai kun teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Valokuvaajan nimi on siten valokuvien julkaisemisessa yleisesti noudatettavan hyvän tavan mukaisesti mainittava aina, kun kuva julkaistaan.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, ettei se voi toimivaltansa puitteissa ottaa kantaa valokuvien omistusoikeutta koskeviin kysymyksiin.

(jaosto)